

FEKETE ÁRPÁD

A Sófalvi Illyés Lajos Általános Iskola története

I.

Kulcsszavak: *S. Illyés Lajos iskola; oktatáspolitikai; fürdőtelepi iskola*

A szovátai oktató- nevelő intézmények sorában a mai Sófalvi Illyés Lajos nevét viselő iskola az elődje életkorát is beleszámítva (15 plusz 40 év) a legfiatalabb iskolának tekinthető. A mindössze 5 és fél évtizednyi múltira visszatekintő intézmény fontos szerepet játszott a magyarul való tanulásban: „Gyermekeknek, serdülőknek rendszeres oktatását nyújtó intézmény”.² Mind a tanítók, mind a tanárok elkötelezettként vállalták és teljesítették ezt a nemes feladatot, nyíltan vállalva Orbán Balázsnek az intelmét: *”Mindnyájunknak kötelességünk- hacsak egy homokszemet is- odavetni a nemzeti műveltségünk pompás épületéhez”*.³

Előzőleg az iskola történetével kapcsolatos néhány kerek évfordulóra hívom fel az olvasó figyelmét, amelyekre a következő évszámokból tudunk következtetni: -1956: a fürdőtelepi iskola alapításának éve (55 évvel ezelőtt), - 1956-tól 1971-ig tanítottunk az „anyaiskolában” (15 esztendő), - 1971-ben épült az előbbi intézmény utóda (először I. számú Általános Iskola névre keresztelt, a mai Sófalvi Illyés Lajos nevét felvevő intézmény), - 1971-ben, pontosan 40 évvel ezelőtt kezdődő oktató- nevelő tevékenység az új iskolaépületben, - 2006. június 15-én, 5 évvel ezelőtt tartottuk a jelenlegi iskola névadó ünnepségét.

Akkor, amikor az 1956-ban megalakult fürdőtelepi anyaiskola, amelynek épületét a Kis-Küküllő vármegyei főispán és székelyföldi kormánybiztos, Sándor János által helyi kőművesek és ácsok révén elmúlt századunk elején épített villa 1956-ban részben oktatási intézménnyé vált, remélni se merete volna senki, hogy majd háromnegyed emberöltői idő után, pontosan ötven év múlva az épületutód felveheti a Szováta-felső modern fürdő alapítójának a nevét. A második világháborút követően a telepi villák államosítása után az állami intézmények alkalmazottaiként sok helyi és a környékről ideköltöző család kapott a fürdőtelepen lakást és tisztességes megélhetést biztosító munkahelyet. Mind a gyermekek, mind a szülők iskolához való viszonyulása pozitív volt. A pontos iskolába járással és a rendszeres tanulásval magyarázható, hogy az iskola története során minimális volt az osztályismétlések és a lemorzsolódások száma.

Mivel tömegközlekedési eszköz akkoriban még nem volt,⁵ a gyermekeknek a nagy távolságok miatt igen nehéz volt a faluba járni iskolába. Szükségessé vált egy új, négy osztályos, az úgynevezett „telepi” iskola létrehozása. Iskolaépületnek az akkori Néptanács kévés főből álló vezetősége a Sándor János villát szelmele ki. Az iskola alapítására vonatkozó első adat⁶ azt igazolja, hogy a kisoktatási intézmény az 1956-57-es tanévben alakult meg az említett épületben, az akkori Ady Endre utca 108. szám alatt. A tanításra átadott egyetlen tanterem az épület észak-keleti részén levő udvar felőli, földszinti helységében történt két-két részben osztott osztállyal délelőtti és délutáni váltásban. Az osztályon kívül az épületben akkor két család is lakott és itt volt az élelmiszer üzletek raktára is. Az iskola megalakulásától kezdve I-IV osztályos volt, Fürdőtelepi Iskola néven működött. Az iskolakezdés előtt összeírt tanulók mindenike beiratkozott az első vagy az addigi végzettsége, illetve korának megfelelő felsőbb osztályba.

Az iskola alapításának évében az első osztályba beiratkozott tanulóból 15 végezte el sikeresen a tanévet, de javítóosztály után felsőbb osztályba léphetett. A második osztályban 15 tanulóból 14 nyert átmenő osztályzatot, de következő tanévben negyedik osztályba már 19-en jártak, tehát ők is felsőbb osztályba léphettek. Az iskola alapításának első évében a negyedik osztályba 9 tanuló iratkozott be, mindenki sikeresen fejezte be a tanévet. Az első évben a tanulók összlétszáma 57. A statisztikai adatok bizonyága szerint a gyermeklétszám évről évre állandóan növekedett. Megalakulásakor az iskola két tanerős volt: Nemes Sándor-igazgató és tanító, Nemes Aranka tanítónő. Az altszti szolgálatot Drágos Irén végezte fél normával.

Az 1957-58-as tanévében az osztály létszámok így alakultak: I-19, II-15, III-18, IV-14, összesen 66. „Két tanteremben tanítottunk. Az egyiket az Alimentarától kaptuk kölcsön. Délelőtt a II.- III. és IV. osztályok, du. az I. osztály”.⁷ Nem volt könnyű megoldani a két tanerőnek az egész napi foglalkoztatást. Az 1958-59-es tanévben, az iskolában az oktatást három tanerő végezte. Lukács Irén tanítónőt nevezték ki, aki a negyedik osztályt tanította. Érdemes követni az osztály létszámok látványos növekedését: I-20, II-17, III-16, IV-19, összesen 72. Az 1959-60-as tanévben a tanítás az év elején két tanteremben, év végén harmadik tanterem birtokába jutottak. A tanulók összlétszáma 76-ra nőtt osztályonkénti létszámok: I-24, II-20, III-14, IV-18. Nemes Sándor igazgató, tanító, Nemes Aranka és Lukács Irén az emeleten kettő a földszinten egy tanteremben tanítottak. Az 1960-61-es tanévében a tanulólétszám azonos, 76. Osztályonként: I-18, II-25, III-20, IV-13. Az *Iskola Tulajdona* rovatban és az *Osztályok Számát* jelzőben az igazgató a következő mondatokat jegyezte be: „Az iskola a Néptanács-hoz tartozó (Sándor János villában) működött, Ady Endre 108. szám alatt. Ez nem iskola célra lett építve.” Nemes Sándor igazgató-tanító a II-IV. osztályt, Nemes Aranka I. osztályt, Lukács Irén II. osztályt tanította.

Az 1961-62-es tanévben az iskola már hat osztállyal működött. A Fürdőtelepi lakosság számának látványos növekedésével megnőtt a gyermeklétszám is. Az egykori Alsó-telepen lakó tanulókat a Fürdőtelepi iskolába irányították. Így a tanulók létszáma egyből megduplázódott. Összesen már 155 tanuló járt iskolába. Osztálysorszámok megoszlása: I-29, II-20, III-23, IV-20, V-28, VI-35. Az első az ötödik és a hatodik osztályokban már megfigyelhető a „túlnépesedés”. *„A magán lakókat kiköltöztették és az épületet átalakították, betonozták a padlózatot. Az épület szuterénjében még mindig az Alimentara raktára maradt. 1962 tavaszán a lépcsőház megsűszött. Az épület nagyon megrongálódott. Az átalakítás után az épületben lett 5 tanterem, 1 tanácskozó, 1 irodahelyiség és a földszinten két átalakított pincehelyiség. Az épület megjavításra vár. Tanítottak Nemes Aranka, Nemes Sándor, Lukács Irén, Berkecz György és Kovács Anna tanárok”.*⁸

A múlt század ötvenes éveinek végétől a párt és a kormány utasítására a Tanügyminisztérium a tantervbe kötelezővé tette a műhelygyakorlatok bevezetését. A fürdőtelepi iskolában *„az iskolaműhely berendezésére a földszinten a helyiség, vagyis a szuterén megvolt, a felszerelés hiányában nem tudtuk beállítani a műhelyt”* írja az igazgató.⁹ Az egész épület ettől a tanévtől a Néptanács tulajdonába került. Az épület állagának a megőrzéséért a tanács a lépcső felőli részt beton oszlopokkal erősítette meg 1962 tavaszán. Az iskola tanterem számának növelésére egyre inkább nagy szükség volt, mert az intézményben *„Az 1961-62-es tanévtől már V-VI. osztály is működött”.*¹⁰ 1961. december 15-től Dósa Márta, mint iskola tikár működött fél normás fizetéssel. Az altszót egész normával fizetett alkalmazottá vált. A gyermek létszám rohamosan megnőtt 76-ról 155 re.

Nemes Sándor iskolaigazgató keményen megharcolt minden egyes új tanteremért, mert az épületben két fontos tisztséget betöltő személy lakott. A Néptanácsához küldött átiratában következőket írja: *„Iskolánk az emeleten működik két tanteremben, ebből is csak egyik azaz az út felőli a mienk, a másik az alimentaraé, tekintettel arra, hogy az utóbbi időben két család kiköltözött a földszintről, az emeleten lévőt kérjük az iskola részére, a szemléltető eszközök és az iroda részére”.*¹¹ Kérését persze elutasították azzal az indokkal, hogy a kevés szemléltető eszközt egy szekrényben, az osztályban is lehet tárolni. Az átiratból az is kiderül, hogy milyen szegényes volt az iskola felszereltsége.

*„A kezdeti körülmények nagyon mostohák voltak: egy majdnem üres terem, néhány kiseleztezt kölcsön iskolapad szerepel a leltárkönyvben. Egy feketére festett asztallap helyettesítette a táblát.”*¹² Az 1962-63-as tanévben már végzős osztály is van mivel az iskola hét osztályossá vált. Az öt tanteremben 184 tanuló van. Osztályonként így oszlanak meg: I-29, II-24, III-18, IV-27, V-26, VI-27, VII-33. *„Két osztály az épület emeleti és három a földszinti részen működik. Az alagsorban sikerült berendezni egy lakatos műhelyt húsz tanuló részére a tanterem által készített*

munkapadokkal Nemes Sándor, Berkeczy György, Bíró Pál és Veress Gáspár jóvoltából.” Az 1963-64-es tanévben hiába nőtt az osztályok létszáma, az iskola titkári állását megszüntették. Ebben a tanévben 175 tanuló járt iskolába következő osztályonkénti megoszlással: I-28, II-28, III-24, IV-23, V-23, VI-26, VII-23. Megjegyzendő, hogy az iskola címe mivel az utca nevét megváltoztatták a Trandafirilor (Rózsák) 90. szám alá „költözött”.

Az igazgató és a tanerők hozzáállása révén *„az iskola műhelyben famunkát is lehetett végezni.”*¹³ Az 1964-65-ös tanévtől az oktatás színvonalának emeléséhez változott az infrastruktúra is. Megkövetelte ezt az oktatás nyolc osztályosra való fejlesztése. Az osztálylétszám növekedés következtében az iskolába már 185 tanuló járt, osztályonként a következő eloszlásban: I-21, II-29, III-25, IV-24, V-18, VI-22, VII-24, VIII-22. Egy tantermet tornateremként használtak, amelynek berendezése elég szegényes volt. Tornaszőnyeget szereztek és néhány gyöngylabdával is rendelkeztek. Az oktatás két váltásban történt, *„a műhelyben 3 gyalupad plusz a tanerők által készített munkapad van a famunkához és két pad a lakatosmunkához 15 satuval.”*

Az 1965-66-os tanévben az iskola birtokolja az egész épületet, a Marosvásárhelyi Élelmiszer Központ szovátai részlege már csak egy alagsori raktérreleget használ, de nem tulajdonos minőségben. Az I-VII. osztályban összesen 181 tanuló van, a következő megoszlásban: I-24, II-23, III-25, IV-23, V-23, VI-18, VII-21, VIII-24. Ebben a tanévben az udvar nagyobbítására és a környezet szebbé tételére irányították a figyelmet.¹⁴ 1966-67-es tanévben 178 tanuló jár iskolába, osztályok létszáma: I-23, II-20, III-23, IV-27, V-21, VI-24, VII-19, VIII-29. Nő a szakképzett tanerők száma.

A szép stílusú villa állaga egyre tovább romlott. A tetőszerkezet megrongálódott, a cserepek a fagytól és az időjárás viszonyosságaitól megrepedeztek egy részük eltörött, az egyik tanterem mennyezetét 1968-ban tartógerendákkal kellett alátámasztani. A Néptanácshoz küldött átiratból kiderül hogy többszöri kérés után küldték csak László Árpádot és Madaras Bélát a mennyezet alátámasztására. A szakadati iskola tetőszerkezetének javításából kapott selejtes cseréppel próbálták megjavítani a födémet. 1967-68-as tanévében új tanerők és új iskolaigazgató érkezett. Majdnem teljesen megvalósult a délelőtti oktatás, hisz csak 4 hétig szeptember 30-ig és május 31 után kellett két osztálynak délután járnia. A fél normás titkári állási teendőket Bokor Anna végezte.

Az osztálylétszámok az utóbbi évek átlagát igazolják, összesen 177 tanuló, a következő eloszlással: I-21, II-23, III-20, IV-24, V-28, VI-22, VII-22, VIII-27. A fürdővállalat hathatós segítséget nyújtott továbbra is az oktatási intézménynek. Bíró István, a Fürdővállalat igazgatója hozzásegített ahhoz, hogy az osztályok bővítése után se kelljen két váltásban működnie. A téli idényben két nagyobb termet biztosított a Knopp vagy az iskolával szembeni villákban, hogy megvalósíthassuk a

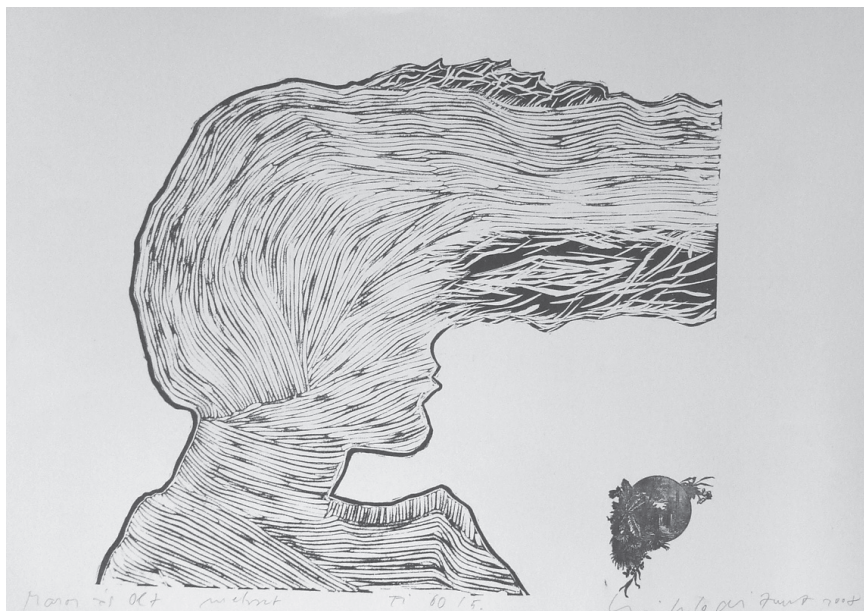
teljes délelőtti oktatást. Az 1967-es tanév kezdetén a tantermek számát hatra növeltük, mert új tantermet alakítottunk ki egy addig használhatatlan nyitott terasz beépítésével. A fürdővállalat technikai osztályának és a marosvásárhelyi tröszt aleggysége segítségével beépített tantermet alakítottunk ki. A fürdővállalat igazgatóján kívül segítségünkre voltak: Gönczi Béla, Tănăsescu Ilie, Orbán Jenő, Nagy Albert, Kénesi Lajos és József technikusok, illetve munkások. *„A szovátai iskolák mindvégig tanterem hiánnyal küzdöttek. 1967 őszén a teremhiány enyhítésére a telepi iskola épületében, a Sándor János villában egy nyitott terasz beépítésével egy újabb tantermet hozott létre, Fekete Árpád igazgató, amely a szülők, tanítók közös munkájával készült el”*¹⁵.

Az 1968-69-es tanévben a nyolc osztályban következő osztály létszámok voltak: I-25, II-20, III-24, IV-20, V-22, VI-27, VII-22, VIII-21. Az iskolatitkári teendőket Nagy Ilona végezte. 1969-70-ben 174 tanuló tanult az iskolában: I-24, II-24, III-20, IV-22, V-17, VI-20, VII-26, VIII-21. Az 1970-71-es tanév tulajdonképpen az utolsó iskolai év volt. Osztálylétszám: I-21, II-26, III-22, IV-20, V-26, VI-17, VII-17, VIII-27, összesen 176. Ebben a tanévben újra megszűnt a tikári állás az irodai teendőket Bíró Pál vállalta kiegészítő fizetéssel majdnem jelképes összegért. Emlékezetesek maradnak a sport és kulturális rendezvények, a többnapos országjáró kirándulások és pionír expedíciók. A Simon Éva által vezetett énekkar, a Fekete Edit által betanított sálgyakorlattal végzett sportgimnasztikai bemutatók a Demeter Piroska által irányított táncok, a Berkeczy György által megkezdett majd Fekete Árpád által folytatott kirándulások és pionír expedíciók, a minden évben megtartott karneválok feledhetetlen élményként maradtak a tanulók emlékezetében. Az évről-évre alakulóval az osztálytanítók és a Bíró Pál által irányított sport bemutatók művészeti sikerek szempontjából is nagyra értékelendők voltak.

A fentebb említett tanerők Nemes Sándor, Nemes Aranka, Lukács Irén, Kovács Anna, Veress Gáspár, Bíró Pál tanerőkön kívül Lajos Éva, Kelemen Éva, Simon Éva, Koszta Márton Berta, Lengyel Rozália, Demeter Piroska, Demeter Etelka, Fekete Edit, Lengyel Katalin, Fekete Árpád alkották a telepi iskola megindító majd megtartó tantestületének összekötő erejét. Az új iskolába történő átköltözéskor nem kellett új munkaközösséget kialakítani, a régieket átnevelni, mert a tantestület is és a tanulók is ugyan azok a személyek voltak, akik őshonosként az egykori telepi iskolából költöztek új, nagyon hamar megszeretett otthonukba, kellemes régi-új munkahelyükre.

Jegyzetek

1. 1972-73-as tanévben létezett egy tíz tanulóval álló román osztály. Szakadátból, Köhérből, Szovátáról.
2. *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai kiadó, Budapest, 1972. 604.
3. Balás Árpád (szerk.): *Maros megye útikönyve*. Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 1999. 5.

Madonna.- 50cm x 40cm, linómetszet, 2008

4. Sófalmi Illyés Lajos Általános Iskola Levéltára (továbbiakban lásd: SILÁIL): *Cartea Școlii 1956-1976.*
5. A pihenni és gyógykezelésre érkezett fürdővendégek szállítása az állomástól a fürdőtelepre két fehér színű kis busszal történt az ötvenes években. Hegyi Ferenc és Hegyi Mihály visszaemlékezései
6. SILÁIL: *Cartea Școlii 1956- 1976.*
7. SILÁIL: *Cartea Școlii: Situația Școlii 1957-58.* Nemes Sándor bejegyzése. Az iskola tantermére vonatkozó rovatban.
8. SILÁIL: *Cartea Școlii: Situația Școlii 1957-58.* Nemes Sándor bejegyzése. Az iskola tantermére vonatkozó rovatban.
9. SILÁIL: *Cartea Școlii: Situația Școlii 1957-58.* Nemes Sándor bejegyzése. Az iskola tantermére vonatkozó rovatban.
10. SILÁIL: *Cartea Școlii: Situația Școlii 1957-58.* Nemes Sándor bejegyzése. Az iskola tantermére vonatkozó rovatban.
11. SILÁIL: I. számú iratcsomó, 1961-62.
12. Fekete Árpád 2006. június 15-én az iskola névadó ünnepén elhangzott beszédéből.
13. SILÁIL: I. számú iratcsomó 1963-64.
14. Nemes Aranka és Parajdi Katalin visszaemlékezései.
15. Fekete Árpád – Józsa András – Szőke András – Zepeczánér Jenő: *Szováta 1587-1989.* Székelyudvarhely, 1998. 217.